

mals comestibles; en particular en l'alt-arag. d'Ansó *espaldar*, del porc, és el pernill corresponent als peus o potes davanters (1966) (en topònims castellans potser és també una designació figurada del mateix: *El Espaldar de la Najarra*, en el Guadarrama damunt el Poular): sembla que hi hagué un cat. ⁵ *+espattlar* en aquest mateix sentit: «facitis baiulo Militie unum *espattlar* de uno palmo en *ample*, et alios usaticos ---», en doc. de 1185 (MiretS, *TemplH*, p. 171). *Espattlat*, § 2 (*AlcM*). *Espattllejar*. *Espattler* 'respattler de cadira' [1617, Agustí] eiv. *«espattlé: respaldo»*, PzCabr.; «dos bancs d'alt *espattler* hi corrien de parabanda», cita del *Segador* de del Bosch, *AlcM*; 'cada un dels remers que anava a popa de la galera': «n'hi havia 14 en una galera de 134 tripulants», a. 1382 (*Rubió, Dipl. de l'Or. Cat.*, 571), «tot notxer, proher, ballester, alier, *spattler*, cruiller e remer», S. xiv (CaCandi, *MischHiCat.* II, 242): del qual el castellà manlevà *espaldar*, documentat c. 1530 en Guevara (*BRAE xxxv*, 51-6) i en el *Persiles* de Cervantes. *Espattllera* [Desclot]. *Espattllersà*; *-erassa*. *Espattlleta*. *Espattlló*; *espattllonar*. *Espattllum*. *Espattllut* 'ample d'espattes' (Eiximenis) 'corpulent': «ab crudidera y gemegor s'aferren, / com *espattlludes* torres que s'aterren / trinxant ab sa cayguda un bosc de pins», *Atl.*, introd., 24. *Respattllera de la cadira* (-alle-: «reclinatorium», OPou, *TbPu.*, 187).

CRP.: *Espattllaficat*.

1 *Llibre Roig* de Prats de Molló, fº 82r. Però això no és en la part principal del llibre, escrit en bon català per Blasi de la Trinxeria, l'any 1643, sinó en un dels afegits posteriors dels seus continuadors. Calia dir *revés* o *revers*, etc. — 2 Vegeu sobre aquest passatge, Diez, *Altroman. Sprachdenkmäler*, p. 68; Appel, *Chrest.*, 105.207; Levy, *PSW* III, 149.

ESPATLLAR, i sobretot *espattllar-se*, *espattllat*: derivat d'*espattlla*, amb una accepció primitiva de 'rompre o malmetre l'espattlla', d'on 'fer malbé en general'; encara que no és ben segur el camí pel qual va arribar-se en aquesta generalització, sembla que fou sobretot des de la noció de 'trençar-se l'ossada una persona o animal que s'estimba o cau', d'on, per comparació, 'ensorrar-se un edifici', 'desballestar-se una estructura, una bastida, un aparell'; sembla comprovar-ho el fet que és amb aquestes accepcions, i en l'ús ⁴⁵ reflexiu *espattllar-se* i participial *espattllat* que per a aquest mot, principalment català, es troben alguns afins en els veïns parlars occitans, aragonesos i fins portuguesos i italians. □ 1.ª doc.: 1546.

«Tres lits ab colgues, tots *spattllats*» en un inv. de 1546 (Alòs, *Inv. de Castells*, 61). Després el trobem sovint en la llarga relació de 1616 escrita per un membre de les esquadres castellanes de Baltasar de Torizes, que vingueren al Princ. a perseguir els bandolers de Nyerros i Cadells: en el «Cartel» que planten a Tortellà per a escarment del poble: «Yo Baltasar de Torizes, comisario de Su Exc. Du. de Albuquerque, bisorei --- y en su nombre, *despallé* y hundí el castillo de Bellpuche (Bellpuig de Tortellà), que era de don Carlos de Alemaña, sin quedar en él piedra sobre pie-

dra, porque me constó que el dicho don Carlos era de los fugitivos y fator de los bandoleros» (p. p. Serra i Vilaró, *AORBB* IV, 1931, 207); «La tropa del contador Rueda de Velasco a esta sazón andava la buelta de Villamayor y La Roca, *despallando* y hundiendo muchas casas de pageses de los que avian sido fatores de bandoleros, y su ayudadores con municiones y bastimentos» (ib., p., 208), «topamos una casa *despallada* de un pagés que se dezía Ccostiana: *despallóla* el contador Rueda de Velasco, con orden de su esçelencia» (id., p. 217), i d'altres passatges encara. Es tracta, doncs, de testimonis del mot català, no pas d'un mot castellà, sinó d'un terme nostre que s'ha encomanat a aquests sorges ocupants del nostre país, que vivint-hi temps se'ls contagien mots catalans: com que deforma enormement els noms de lloc que cita (Aulote, Castelfuliate, Calpatón, etc.) podríem creure que això és també una desfiguració del verb català, per mera contaminació dels sinònims cast. *derribar*, *destruir*.

Però bé pot ser una variant usual en aquell temps, puix que avui es diu així en el Rosselló: «*despattllar*: déranger, détraquer» (Grandó, *Misc. Fabra*, 186), i així ho solia escriure Saisset: el gos «sempre boulie anà fé bounjour a las goussas y yo pe'l detení me *despattllavi* l' bras» (*Passatemps*, p. 18) i és també la variant que usava el manresà Magí Canyelles (*Descripció de la Grandesa --- de la ciutat de Manresa*, segle XVII): «se esdevingué que caigueren les bastides --- lo qual *despattllament* de dita bastida, ocasionà deternirse de passar avant dita obra» (*AlcM*, s. v. *des*).

La generalització de sentit fins a significar desballestar un mecanisme, malmetre qualsevol cosa, és una innovació de la llengua moderna, que no constatem ben complerta fins al segle passat. Fins a llavors encara predominen molt, si no són úniques, les accs. inicials, referents als membres de l'animal o persona; i, encara més sovint, a l'enderrocament d'edificis, que veiem en els reports del castellà de 1616, i que era la primordial en els segles baixos de la nostra nació, com ens ho revela la poesia d'aquell temps, en termes ben iguals als reports de Torizes i els seus homes.

A la tràgica i heroica cançó de Bac de Roda, l'èmic té pressa a executar l'heroi; i quan els obrers s'hi resisteixen, negant-se, amb pretextos, a aixecar una forca: «els fustés fan de resposta: / —no tenim vigas serradas— / en respon el General: —*espattllin* algunas casas» (MilàF, *Romllo*, ja en l'ed. de 1853, i en l'ampliada, versió recollida a Vallfogona, 82.25), i més enllà llegim que la soldadesca «*espattllan* algunas casas, / *espattllan* molts candeleros, també las llàntias de plata» (versió 82B). Ja en la Guerra dels Segadors això havia estat el pa de cada dia —mentre el poble pacient no els va «espattllar» a ells—: «*espattllar* portas per a entrar al dit monestir», Bna., 1641 (*BABL* VIII, 18); i, quan ja s'acostava l'altra guerra, encara anaven els terços «*espattllant* tot quant trobavan y portant-se'n lo que podian», a. 1694 (CaCandi, *Sant Hilari S.*, p. 129). Encara per al B. de Maldà això devia estar en primer terme: «la altre plassa és vehina a --- la mencionada plassa y iglésia, --- y *espattllat* ya o enderrocat aquell